

BẢO TỒN DI TÍCH LỊCH SỬ VĂN HÓA Ở HẢI PHÒNG TRONG BỐI CẢNH CÔNG NGHIỆP HÓA, HIỆN ĐẠI HÓA VÀ HỘI NHẬP

LÊ TẤT VINH*

Đặt Vấn đề

Di sản văn hoá là tài sản vô giá của cộng đồng các dân tộc Việt Nam, là điểm tựa, nguồn lực phát triển kinh tế - xã hội; có vai trò to lớn trong sự nghiệp dựng nước và giữ nước, đặc biệt là trong sự nghiệp công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước hôm nay.

Bảo tồn và phát huy giá trị di sản văn hoá là một chính sách lớn, xuyên suốt trong quá trình lãnh đạo của Đảng và Nhà nước ta. Chính vì vậy, ngay sau khi nước Việt Nam được thành lập, khi còn đang phải đương đầu với muôn vàn khó khăn thử thách, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã ký ban hành Sắc lệnh số 65/SL ngày 23 tháng 11 năm 1945 về hoạt động bảo tồn - bảo tàng, khẳng định công tác bảo tồn - bảo tàng có tầm quan trọng đặc biệt trong sự nghiệp giáo dục truyền thống, góp phần tạo dựng những tiền đề cơ bản cho sự phát triển.

Ngày nay, chúng ta đang bước vào thời kỳ công nghiệp hoá, hiện đại hoá nhằm đưa đất nước vững vàng phát triển và hội nhập quốc tế.

* GIÁM ĐỐC SỞ VĂN HÓA - THÔNG TIN
HẢI PHÒNG

Thành phố Hải Phòng là một trung tâm kinh tế, trung tâm công nghiệp, thương mại dịch vụ, du lịch, một đô thị loại I, đô thị trung tâm cấp quốc gia, thì vấn đề bảo tồn và phát huy di sản văn hoá dân tộc ngày càng trở nên cấp thiết, đóng vai trò quan trọng trong quá trình phát triển kinh tế xã hội của thành phố.

Thực trạng di tích ở Hải Phòng

Hải Phòng là một miền đất cổ, có bề dày lịch sử, truyền thống văn hoá phong phú, đậm đà bản sắc. Trải qua hàng ngàn năm dựng nước và giữ nước, tổ tiên ta đã để lại cho hậu thế hàng ngàn di tích lịch sử - văn hoá, một gia tài di sản văn hoá khổng lồ, phong phú, đa dạng, được các thế hệ người Hải Phòng xây dựng, bảo tồn, kế thừa, phát huy trong đời sống văn hoá, tinh thần, nhắc nhở con cháu nhớ đến cội nguồn.

Hiện nay, trên thành phố Hải Phòng hiện còn hơn 1000 di tích, trong đó có 103 di tích cấp quốc gia, 165 di tích cấp thành phố, với nhiều di tích nổi tiếng như: Khu di tích núi Voi, tháp Tường Long; Khu di tích Dương Kinh - nhà Mạc; Di chỉ Cái Bèo; Di chỉ Tràng Kênh; Khu di

tích Trạng Trình Nguyễn Bình Khiêm; đền thờ Nữ tướng Lê Chân...

Toàn bộ hệ thống di tích lịch sử, văn hoá và danh thắng ở Hải Phòng đã được quan tâm bảo tồn và khai thác, phát huy giá trị. Mỗi di tích là một tụ điểm sinh hoạt văn hoá lành mạnh, bổ ích, bền vững trong cộng đồng dân cư. Đó là cội rễ để nhân dân hướng về cội nguồn, bảo vệ được bản sắc văn hoá dân tộc, đồng thời, đó cũng là các điểm du lịch hấp dẫn khách tham quan trong và ngoài nước.

Công tác nghiên cứu lập hồ sơ di tích để nghị Nhà nước xếp hạng ngày càng mang tính khoa học và tính pháp lý cao, chất lượng hồ sơ để nghị xếp hạng di tích ở Hải Phòng đã được nâng lên rõ rệt, đảm bảo thực hiện đầy đủ quy định của Nhà nước.

Công tác tu bổ, tôn tạo di tích ở Hải Phòng trong thời gian qua đã làm thay đổi một cách đáng kể "bộ mặt" của di tích lịch sử văn hoá. Với chương trình mục tiêu chống xuống cấp và tôn tạo di tích, khá nhiều di tích ở Hải Phòng được cấp kinh phí tu bổ tôn tạo, làm sống lại những giá trị lịch sử - văn hóa đặc sắc của di tích như: đình Kiền Bái, đình Hàng Kênh, từ Lương Xâm, đình Kinh Giao, đền Nghè... Hoạt động tu bổ, tôn tạo di tích đã trở thành mối

quan tâm của toàn xã hội, tạo đà cho một xu hướng phát triển bền vững của sự nghiệp xã hội hoá công tác bảo tồn và phát huy giá trị di tích trên địa bàn thành phố. Đến nay, về cơ bản Hải Phòng đã giải quyết được những nhiệm vụ trọng tâm nhằm đạt mục tiêu chống xuống cấp di tích thông qua các hoạt động đầu tư cụ thể như sau:

- Chương trình quốc gia chống xuống cấp và tôn tạo di tích: Từ 2001 đến 2006, thành phố Hải Phòng đã được Bộ Văn hoá, Thể thao và Du lịch đầu tư 17,165 tỷ đồng. Với nguồn kinh phí này, tiến trình phục hồi các giá trị của di tích (tiêu biểu là đình Kiền Bái, đình Hàng Kênh, từ Lương Xâm, đình Kinh Giao, đền Nghè) được thực hiện một cách khoa học và hiệu quả nhờ sự chỉ đạo thống nhất, mang tính nguyên tắc, bắt đầu từ khâu lập các dự án đến giải pháp thi công, trên cơ sở tôn trọng tính nguyên gốc của di tích. Nhờ đó, nhiều di tích đã được phục hồi "nguyên gốc" và nhận thức của nhân dân về di tích cũng được nâng cao.

- Nguồn ngân sách thành phố: Từ 2001 đến 2006, nguồn ngân sách của Thành phố đầu tư cho các dự án bảo tồn, tôn tạo di tích lớn là 8,181 tỷ đồng. Đó là dự án quy hoạch tổng thể, tôn tạo, phục dựng cảnh quan những di tích liên

Văn hóa Long, Nhân Trai, Hải Phòng (đá, thế kỷ 10) - Ảnh: Quốc Vượng

quan đến Trạng Trình Nguyễn Bình Khiêm ở xã Lý Học, huyện Vĩnh Bảo; Dự án đầu tư cho Khu di tích danh thắng Núi Voi... Năm 2007, Đề án trùng tu, tôn tạo di tích lịch sử cách mạng, kháng chiến đã được Thành phố phê duyệt. Dự kiến, sẽ có 45 di tích được đầu tư tu bổ, tôn tạo, qua đó, chống xuống cấp được một phần các di tích lịch sử cách mạng, kháng chiến (đang bị xuống cấp).

- Nguồn kinh phí huy động từ sự đóng góp của nhân dân, các thành phần kinh tế, các tổ chức xã hội... để tu bổ, tôn tạo di tích ở các địa phương: Theo thống kê chưa đầy đủ, từ năm 2000 đến nay, nguồn kinh phí từ nguồn này ước khoảng hàng trăm tỷ đồng.

Công tác quản lý, phát huy tác dụng di tích ở Hải Phòng đạt hiệu quả cao. Các cấp chính quyền thành phố và cơ quan chức năng là Sở Văn hoá - Thông tin đã thống nhất thực hiện quyền quản lý nhà nước đối với các di tích lịch sử văn hoá thuộc sở hữu công cộng, sở hữu tập thể và một phần sở hữu tư nhân. UBND. Thành phố đã chỉ đạo Sở Văn hoá - Thông tin và Bảo tàng Hải Phòng tiến hành công tác kiểm kê, lập hồ sơ các di sản văn hoá tại các di tích đã xếp hạng và tiến hành gắn bia, biển cho di tích, biên soạn nội dung giới thiệu cho du khách và nhân dân hiểu được truyền thống và giá trị nhằm giữ gìn di tích lâu dài. Cùng đó, tổ chức tốt các lễ hội truyền thống hàng năm tại di tích, giúp cho việc giữ gìn, phát huy những giá trị văn hoá, nghệ thuật dân gian truyền thống đạt hiệu quả cao hơn; mọi hành vi dị đoan diễn ra trong lễ hội đã bị ngăn chặn và xử lý kịp thời, góp phần nâng cao đời sống văn hóa, tinh thần trong mỗi người dân.

Một số nhân tố tác động tới sự nghiệp bảo tồn, phát huy giá trị di sản văn hóa

Hải Phòng là đô thị loại I, đô thị trung tâm cấp quốc gia, có cảng biển lớn nhất phía Bắc, có công nghiệp tập trung, một trung tâm kinh tế của vùng đồng bằng duyên hải Bắc Bộ, đầu mối giao thông quan trọng của miền Bắc Việt Nam. Hải Phòng còn là một trọng điểm du lịch của Việt Nam, nằm giữa tuyến du lịch Hà Nội - Hải Phòng - Vịnh Hạ Long. Việc phát triển khu chế xuất, khu công nghiệp tập trung đã tạo điều kiện thuận lợi cho Hải Phòng thu hút vốn đầu tư nước ngoài, phát triển kinh tế xã hội của thành phố và khu vực, nhưng cũng tạo ra một

Lê Tất Vinh: Bảo tồn di tích lịch sử văn hóa ở...

sức ép không nhỏ đối với công cuộc bảo tồn di sản văn hoá.

Trong thời kỳ đổi mới, bộ mặt của thành phố Hải Phòng nhanh chóng thay đổi, tốc độ xây dựng phát triển mạnh: Hàng loạt công trình được xây dựng và đưa vào sử dụng: Đường ngã 5 sân bay Cát Bi, đường cầu Rào - Đồ Sơn, cầu Bính, các khu công nghiệp NOMURA, Đình Vũ, Tân Liên (Vĩnh Bảo), Tràng Duệ (An Dương), An Tràng (An Lão)... Quá trình đô thị hoá, chuyển biến cuộc sống nông thôn sang cuộc sống đô thị đang diễn ra nhanh chóng, gây ảnh hưởng mạnh mẽ tới công cuộc bảo tồn di sản văn hoá. Đây là sự thách thức giữa công cuộc bảo tồn và phát triển.

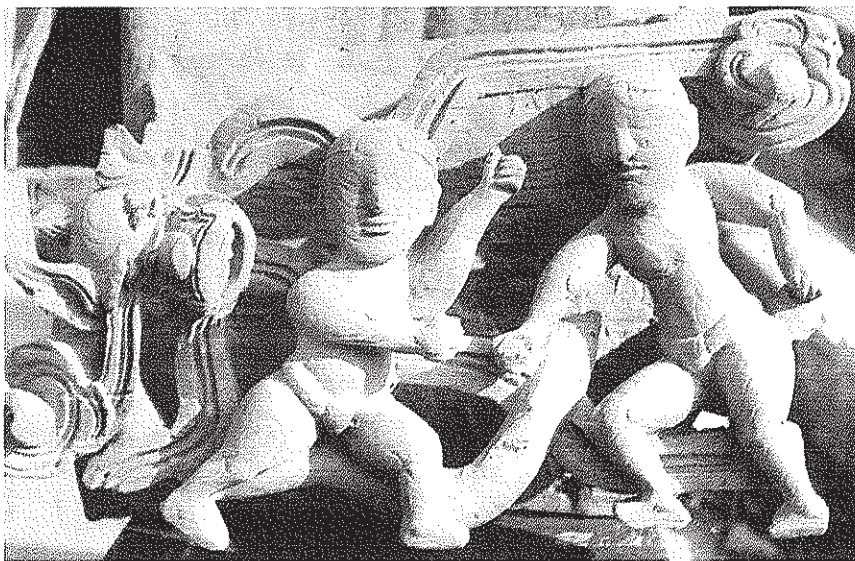
Những hạn chế, bất cập trong công tác bảo tồn di tích tại Hải Phòng

Điều dễ nhận thấy là, kinh phí đầu tư cho hoạt động bảo tồn, phát huy giá trị di tích ở Hải Phòng còn rất hạn chế. Hàng năm, một số ít di tích cấp quốc gia được đầu tư tu bổ từ nguồn vốn của chương trình mục tiêu quốc gia của Bộ Văn hoá, Thể thao và Du lịch. Các di tích cấp thành phố hầu như chưa được quan tâm đúng mức để tu bổ. Vì vậy, đối với các di tích lịch sử văn hoá, các địa phương thực hiện tu bổ theo phương thức xã hội hoá, còn các di tích cách mạng thì gặp rất nhiều khó khăn trong việc huy động vốn để tu bổ, tôn tạo, chống xuống cấp.

Nhiều địa phương tự huy động kinh phí sửa chữa, tu bổ di tích đã không làm đúng văn bản hướng dẫn hoặc không xin ý kiến chỉ đạo của cơ quan quản lý nên tu bổ chắp vá, làm suy giảm hoặc tiêu vong tính nguyên gốc của di tích. Mặt khác, Nhà nước chưa có đủ kinh phí hỗ trợ nên việc uốn nắn, hướng dẫn cơ sở cũng thiếu sức thuyết phục.

Nhiều di tích bị vi phạm trong quản lý đất đai, chiếm dụng công trình di tích để sử dụng không đúng mục đích; tình trạng phá thẳng cánh để lấy đất, đá làm vật liệu xây dựng, san lấp mặt bằng cũng chưa được ngăn chặn, xử lý kịp thời. Việc giải phóng mặt bằng để phát triển cơ sở hạ tầng ở Hải Phòng hiện nay, đặc biệt là giải toả các hộ dân trong khu vực khoanh vùng di tích đã được xếp hạng cũng đang là một vấn đề bức bối.

Vấn đề phân cấp quản lý di tích, quản lý nguồn thu từ di tích chưa có sự thống nhất đã dẫn tới hiện tượng có một số tổ chức, cá nhân

Đánh vật, đình Thủy Nguyên - Thế kỷ 17 - Ảnh: T.L

lợi dụng di tích để thương mại hoá các hình thức dịch vụ văn hoá ở di tích.

Ở Hải Phòng, lãnh đạo một số cấp, ngành chưa thực sự quan tâm đến công tác bảo tồn di sản văn hoá. Các văn bản quy phạm pháp luật vừa thiếu vừa chưa được thực thi nghiêm chỉnh, nên hiệu quả của công tác quản lý nhà nước và tổ chức các hoạt động bảo vệ, phát huy giá trị di tích cũng chưa đạt hiệu quả như mong muốn.

Bảo tồn di tích lịch sử - văn hoá trong bối cảnh hội nhập, công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước

Cũng như cả nước, Hải Phòng đang đẩy mạnh quá trình công nghiệp hóa, hiện đại hóa thành phố và vươn ra hội nhập với thế giới. Trong bối cảnh chung đó, Hải Phòng phải làm gì để cân bằng giữa bảo tồn và phát triển. Đây là thách thức không nhỏ đối với những người làm công tác bảo vệ di sản văn hóa ở Hải Phòng. Để giải được bài toán này, ngành văn hóa - thông tin đã chủ động đề xuất với thành phố chỉ đạo Bảo tàng Hải Phòng xây dựng Đề án bảo tồn, kế thừa, phát huy giá trị di sản văn hóa đến năm 2010, định hướng đến năm 2020, đáp ứng yêu cầu của thời kỳ hội nhập và công nghiệp hóa, hiện đại hóa thành phố và đất nước. Cụ thể là:

- Đầu tư tu bổ, tôn tạo, chống xuống cấp di tích kiến trúc nghệ thuật có giá trị và thẩm mỹ cao, trong đó, đặc biệt lưu ý đến di tích bị

xuống cấp nghiêm trọng.

- Đầu tư hỗ trợ từ nguồn ngân sách nhà nước để tu bổ, chống xuống cấp các di tích lịch sử được xếp hạng nhằm tạo ra lực đẩy ban đầu cho quá trình xã hội hoá, huy động được sự đóng góp của xã hội.

- Đầu tư tu bổ, tôn tạo di tích trong mối quan hệ gắn kết các di tích lịch sử - văn hoá, danh lam, thắng cảnh với các tour du

lich trên địa bàn thành phố.

- Quy hoạch, tôn tạo các Khu di tích Trạng Trình Nguyễn Bỉnh Khiêm và di tích các Trạng nguyên: Lê Ích Mộc, Trần Tất Văn; tháp Tường Long thời Lý (thế kỷ XI) tại Đồ Sơn, Khu di tích Dương Kinh nhà Mạc tại xã Ngũ Đoan, huyện Kiến Thụy...

Xây dựng Dự án bảo tồn, tu bổ, tôn tạo di tích lịch sử cách mạng, kháng chiến đến năm 2010, tầm nhìn 2020 đã được Thành phố phê duyệt. Trên cơ sở của dự án, Thành phố sẽ cân đối nguồn kinh phí, mỗi năm cấp một phần kinh phí tu bổ cho 10 di tích, tạo nguồn động lực thúc đẩy các doanh nghiệp, các tổ chức xã hội và toàn dân tham gia đóng góp kinh phí tu bổ, tôn tạo di tích.

Nói tóm lại, trong những năm qua, Bộ Văn hoá, Thể thao và Du lịch, Đảng bộ và chính quyền thành phố Hải Phòng đã quan tâm, đầu tư tiền, của, công sức để bảo tồn và phát huy các giá trị di sản văn hoá của dân tộc còn đang hiện hữu ở Hải Phòng.

Tuy nhiên, đứng trước yêu cầu của sự nghiệp công nghiệp hoá, hiện đại hoá đất nước và hội nhập quốc tế, việc bảo vệ và phát huy giá trị di sản văn hoá một cách bền vững đang đặt ra những thách thức mới, không chỉ đối với ngành Văn hóa - Thông tin, mà toàn thể cộng đồng cư dân Thành phố cần quan tâm giải quyết./.

L.T.V